

Альтернатива пенсії?

*Дробот Жанна Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Чинне пенсійне законодавство України внесло суттєві зміни в питання реалізації права на пенсійне забезпечення, зокрема, стосовно наявності страхового стажу. На думку автора, це зможе призвести в подальшому до відсутності можливості реалізувати право на пенсію.

Стаття 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у 2017 році була викладена в редакції Закону № 2148-VIII від 03.10.2017 р., яка збільшила необхідний страховий стаж для призначення пенсії за віком.

Починаючи з 1 січня 2018 року право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років мають особи за наявності такої тривалості страхового стажу:

- з 1 січня 2021 року по 31 грудня 2021 року – не менше 28 років;
- з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року – не менше 29 років;
- з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року – не менше 30 років;
- з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року – не менше 31 року;
- з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року – не менше 32 років;
- з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року – не менше 33 років;
- з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року – не менше 34 років;
- починаючи з 1 січня 2028 року – не менше 35 років.

Це означає поступове збільшення необхідного страхового стажу до 35 років, тобто з 1 січня 2028 року для призначення пенсії особа, яка досягла 60 років, повинна мати 35 років страхового стажу. Якщо ж такого стажу не буде, право на пенсію за віком виникає з 63 років за наявності стажу такої тривалості:

- з 1 січня 2021 року по 31 грудня 2021 року – від 18 до 28 років;
- з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року – від 19 до 29 років;
- з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року – від 20 до 30 років;
- з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року – від 21 до 31 року;
- з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року – від 22 до 32 років;

з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року – від 23 до 33 років;
з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року – від 24 до 34 років;
починаючи з 1 січня 2028 року – від 25 до 35 років.

У разі відсутності, починаючи з 1 січня 2019 року, страхового стажу, передбаченого вище, право на призначення пенсії за віком мають особи після досягнення віку 65 років за наявності страхового стажу:

з 1 січня 2021 року по 31 грудня 2021 року – від 15 до 18 років;
з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року – від 15 до 19 років;
з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року – від 15 до 20 років;
з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року – від 15 до 21 року;
з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року – від 15 до 22 років;
з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року – від 15 до 23 років;
з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року – від 15 до 24 років;
починаючи з 1 січня 2028 року – від 15 до 25 років [1, ст. 26].

Таким чином, виходячи з положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», щоб вийти на пенсію з 60 років у 2021 році слід мати 28 років страхового стажу, з 63 років – від 18 до 28 років, з 65 років – від 15 до 18 років. Але це показники 2021 року, з кожним роком ці показники збільшуються на 1 рік. З 2022 року такого стажу відповідно слід мати 29 років, від 19 до 29 років, від 15 до 19 років.

Постає питання стосовно того, що робити тим людям, які не мають такого мінімального стажу? Враховуючи той факт, що роботодавці не зацікавлені офіційно приймати на роботу, отримання заробітної плати в конвертах, карантин у зв'язку з covid-19 тощо у багатьох українців не вистачить стажу для оформлення пенсії з 60 років.

У такому випадку законодавець пропонує альтернативу у вигляді державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» визначає особу, яка не має права на пенсію, – як особу, яка досягла 65 років та не має права на пенсію відповідно до закону [2, ст. 1], тобто в нашому випадку не має необхідного страхового стажу відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної

допомоги на догляд, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2.04.2005 р. № 261, встановлює вимоги для отримання такої допомоги.

Право на державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю (далі – соціальна допомога) мають особи, що одночасно відповідають таким умовам:

1) особи, які досягли віку 65 років і не мають права на пенсію відповідно до законодавства або яким встановлено інвалідність в установленому порядку. До досягнення зазначеного віку до осіб, які не мають права на пенсію, належать жінки 1960 року народження і старші після досягнення ними такого віку:

60 років – які народилися з 1 квітня 1955 року по 30 вересня 1955 року;

60 років 6 місяців – які народилися з 1 жовтня 1955 року по 31 березня 1956 року;

61 рік – які народилися з 1 квітня 1956 року по 30 вересня 1956 року;

61 рік 6 місяців – які народилися з 1 жовтня 1956 року по 31 березня 1957 року;

62 роки – які народилися з 1 квітня 1957 року по 30 вересня 1957 року;

62 роки 6 місяців – які народилися з 1 жовтня 1957 року по 31 березня 1958 року;

63 роки – які народилися з 1 квітня 1958 року по 30 вересня 1958 року;

63 роки 6 місяців – які народилися з 1 жовтня 1958 року по 31 березня 1959 року;

64 роки – які народилися з 1 квітня 1959 року по 30 вересня 1959 року;

64 роки 6 місяців – які народилися з 1 жовтня 1959 року по 31 березня 1960 року;

65 років – які народилися з 1 квітня 1960 року по 31 грудня 1960 року;

2) не одержують пенсію або соціальні виплати, що призначаються для відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я на виробництві, відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», та допомоги, що призначається відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (крім осіб з інвалідністю з дитинства або дітей з інвалідністю, які мають право на державну соціальну допомогу дитині померлого годувальника відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» і державну соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну

соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»);

3) є малозабезпеченими особами (крім осіб з інвалідністю I групи та дітей померлого годувальника);

4) є особою з інвалідністю I групи [3, п. 5].

До малозабезпечених осіб, що мають право на державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державну соціальну допомогу на догляд, належать особи, середньомісячний сукупний дохід яких за останні шість календарних місяців або два квартали, що передують місяцю звернення за призначенням допомоги, не перевищує прожитковий мінімум, визначений для осіб, які втратили працездатність (крім осіб з інвалідністю I групи та дітей померлого годувальника).

Соціальна допомога призначається структурними підрозділами з питань соціального захисту населення місцевих держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад (далі - органи соціального захисту населення).

Для призначення соціальної допомоги подаються такі документи:

заява за формою, встановленою Мінсоцполітики.

Під час подання заяви пред'являється паспорт громадянина України, трудова книжка та документ, що засвідчує реєстрацію особи у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (картка платника податків), або дані про реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру, внесені до паспорта громадянина України або свідоцтва про народження (крім осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті);

декларація про доходи та майновий стан осіб для призначення соціальної допомоги, складена за формою, встановленою Мінсоцполітики (у разі потреби);

копія рішення суду про визнання особи недієздатною (для недієздатної особи);

копія рішення про призначення опікуна (для недієздатної особи, якій призначено опікуна);

копія документа, що підтверджує повноваження представника закладу, який виконує функції опікуна над особою (для недієздатної особи, опікуна якій не призначено);

Інформація про склад сім'ї зазначається в декларації про доходи та майно особи, яка звернулася за призначенням соціальної допомоги (у разі потреби) [3, п. 10].

Стосовно останніх змін до Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд, внесених згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 663 від 29.07.2020 р. – (застосовується з 1 січня 2020 року) виникає два питання. Перше – для чого потрібна декларація про доходи та майновий стан осіб для призначення соціальної допомоги, складена за формою, встановленою Мінсоцполітики? Друге питання – що таке у разі потреби, хто визначає таку потребу?

Законодавець, на жаль, не дає відповіді на ці питання.

Розмір державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю за умовами, передбаченими вище, встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність:

особам з інвалідністю I групи, жінкам, яким присвоєно звання «Мати-героїня», на одну дитину померлого годувальника – 100 відсотків, на двох дітей – 120 відсотків, на трьох і більше дітей – 150 відсотків;

особам з інвалідністю II групи – 80 відсотків;

особам з інвалідністю III групи – 60 відсотків;

священнослужителям, церковнослужителям та особам, які протягом не менше десяти років до введення в дію Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» займали виборні або за призначенням посади у релігійних організаціях, офіційно визнаних в Україні та легалізованих згідно з законодавством України, за наявності архівних документів відповідних державних органів та релігійних організацій або показань свідків, які підтверджують факт такої роботи, – 50 відсотків;

особам, які досягли віку 65 років, – 30 відсотків [1, ст. 6].

Стосовно прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, то у 2021 році відповідно до Закону «Про Державний бюджет на 2021 рік» він має три часові складові, а саме: з 01.01.2021 р. по 30.06.2021 р. 1789 гривень, з 01.07.2021 р. по 30.11.2021 р. – 1854 гривни, з 01.12.2021 р. по 31.12.2021 р. – 1934 гривни [4, ст. 7].

Якщо порахувати конкретний розмір допомоги, виходячи з прожиткового мінімуму, то його сума є «смішною до сліз». Так, особа в 65 років замість пенсії

отримає 536,7 гривень за період з 01.01.2021 р. по 30.06.2021 р.; 556,2 гривні за період з 01.07.2021 р. по 30.11.2021 р.; 580,2 гривні з 01.12.2021 р. по 31.12.2021 р.

На думку автора, по-перше, розмір такої соціальної допомоги ніяк не може характеризувати Україну як соціальну державу. По-друге, рекламуючи необхідність набуття страхового стажу для пенсії, слід показувати і розмір так званої «альтернативної пенсії». Можливо, почувши ці вражаючі цифри, людина замислиться про необхідність подбати про своє пенсійне майбутнє і замість «альтернативної пенсії» буде працювати і набуде права на гідне пенсійне майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>

2. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>

3. Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2.04.2005 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2005-%D0%BF#Text>

4. Про Державний бюджет на 2021 рік: Закон України: Бюджет, Розподіл, Перелік від 15.12.2020 р. № 1082-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>